

O Hegelu u Đakovu: Izvještaj o V. Filozofskoj školi Matice hrvatske

V. Filozofska škola Matice hrvatske, organizator: Matica hrvatska u suradnji s Katoličkim bogoslovnim fakultetom u Đakovu, voditelji: prof. dr. sc. Damir Barbarić, dr. sc. Petar Šegedin, prof. dr. sc. Igor Mikecin i prof. dr. sc. Ozren Žunec; Đakovo, KBF, 5–10. rujna 2016.

Od 5. do 10. rujna 2016. godine održavala se V. Filozofska škola Matice hrvatske u suradnji s Katoličkim bogoslovnim fakultetom u Đakovu osječkoga Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera. Prema riječima prof. dr. sc. Damira Barbarića inicijalna ideja za organiziranje ovakvog oblika bavljenja filozofijom potekla je od profesorā filozofije sa Sveučilišta u Zagrebu zbog nemogućnosti intenzivnog i dugotrajnog iščitavanja i rada na klasičnom fundamentalnom filozofijskom tekstu u okvirima standardnog oblika fakultetske nastave. Škola je zamišljena kao mjesto okupljanja zainteresiranih profesora filozofije te na natječaju odabranih studenata preddiplomskih, diplomskih i poslijediplomskih studija filozofije u Hrvatskoj, koji raspravljaju o pojedinim filozofijskim problemima strogo se držeći okvira zadanoga filozofijskog teksta. Dosad su se u Filozofskoj školi Matice hrvatske proučavali klasici filozofije poput Platona, Aristotela, Schellinga i Heideggera, dok je jedna Škola bila posvećena promišljanju tragedije i biti kazališta. Naslov ovogodišnje Filozofske škole bio je *Uvod u spekulativno mišljenje*, a zadani tekst na kojem se bazirao čitav rad Škole bio je *Predgovor Hegelove Fenomenologije duha*.

Uz voditelje Filozofske škole prof. dr. sc. Damira Barbarića, dr. sc. Petra Šegedina, prof. dr. sc. Igora Mikecina i prof. dr. sc. Ozrena Žuneca, u radu Škole kao izlagači sudjelovali su još i prof. dr. sc. Stjepan Kušar i prof. dr. sc. Stipe Kutleša. Polaznicima Škole, studentima sveučilišnih studija filozofije iz Zagreba, Splita i Zadra te studentima teologije s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu, nastojao je u uvodnom predavanju dati neku vrstu ohrabrenja i poticaja prof. Damir Barbarić, navodeći i tumačeći Hegelove riječi iz uvoda u njegova predavanja o povijesti filozofije iz 1817. godine:

»Odvažnost filozofije, vjera u moć duha prvi je uvjet filozofije. Čovjek, budući da je duh, smije i treba sebe sama smatrati dostojnim onoga najvišeg; o veličini i moći svojega duha ne može on misliti dovoljno visoko. I s tom vjerom neće ništa biti tako oporo i tvrdo da mu se ne otvori. U početku skrivena i zatvorena bit univerzuma nema nikakve sile koja bi mogla pružati otpor odvažnosti spo-

znavanja; ona joj se mora rastvoriti te joj svoje bogatstvo i svoju dubinu izložiti pred oči i predati na uživanje.«

Program Škole bio je dvodijelan. U prvome su dijelu profesori nastojali svojim izlaganjima približiti ostalim sudionicima neke od ključnih nosivih pojmova iz *Predgovora Fenomenologije duha*, nakon čega je uslijedila opsežna i temeljita rasprava iznesenoga sadržaja predavanja. Drugi dio Škole temeljio se na iscrpnoj analizi iznesenoga sadržaja popraćenom minucioznom interpretacijom pojedinih dijelova Hegelova *Predgovora*. Od ostalih polaznika Škole očekivalo se pozorno i pomno praćenje predavanja, vođenje ekstenzivnih bilješki te na koncu i samo sudjelovanje u raspravama nakon pojedinačnih izlaganja, prije svega u drugome dijelu Škole kada se radilo na analizi i tumačenju odabranoga filozofijskog teksta.

Nakon pozdravnog govora prof. dr. sc. Ivice Raguža, dekana KBF-a u Đakovu, u kojem je zaželio svim polaznicima uspješan i plodotvoran rad, uslijedilo je uvodno predavanje prof. Damira Barbarića, u kojem je istaknuto kako se mišljenje mora učiti te kako je za to potrebna spremnost za upuštanje u zadaću mišljenja, što se jasno pokazuje u studiju Hegelove spekulativne filozofije. Hegel ima bezuvjetno povjerenje u um jer je čovjeku dano da ima umnu spoznaju svega što uopće jest. Umsko ili spekulativno mišljenje u tom pogledu nije drugo doli gospodstvo i upravljanje nad svijetom. Po Hegelu je istinsko znanje samo znanje cjeline svega u sklopu znanstvenoga, filozofijskoga sustava, a spekulativno mišljenje poimano je kao nadilaženje poriva da se misli uvijek tek iz samoga sebe.

Potom je uslijedilo predavanje prof. Stipe Kutleše u kojem je istaknuto kako je Hegelovu mišljenju svojstveno kružno kretanje, zbog čega se javlja poteškoća pri pokušaju da se izolira i izloži samo jedan dio Hegelove filozofije. Imajući pred očima Hegelov stav da je ono istinito cjelina, predavač je istaknuo kako se u Hegela istina kao predmet filozofijske spoznaje ne da svesti na istinu suda niti uopće na formalnologički i spoznajnoteoretski pojmljenu istinu. Prof. Kutleša osvrnuo se i na Hegelovu kritiku pojedinačnih i pozitivnih znanosti, koje se bitno razlikuju od znanosti u smislu filozofijskoga sustava, unutar kojega je jedino moguće dospjeti do apsolutne istine, a ne ostajati pri pojedinačnim pristupima. Pojedinačni pristupi raznoraznih znanosti rezultiraju time da one bez filozofije ne mogu u sebi imati ni duha ni života ni istine. Istina je obilježena imenima Apsoluta ili Boga jer je apsolutni duh istina u najvišem smislu.

U izlaganju prof. Stjepana Kušara bilo je riječi o Hegelovoj kritici Schellinga te njegova poimanja apsoluta kao apsolutno nerazlučenog identiteta. Za Hegela je to »noć u kojoj su sve krave crne«. Ključnim pojmovima Hegelova mišljenja pokazat će se posredovanje (*Vermittlung*) i ukidanje (*Aufhebung*).

Novost u Hegelovu poimanju supstancije jest to da je ona živa, tj. svojstveno joj je unutrašnje samokretanje. Supstancija se treba shvatiti kao subjekt, a subjekt je kretanje posredovanja samoga sebe kroz sebe sama ili posredovanje kroz vlastiti drugobitak, odnosno postajanje drugim samoga sebe i povratak k samome sebi.

Drugoga dana u izlaganju dr. sc. Petra Šegedina ustvrđeno je kako je razum za Hegela forma znanosti, a ujedno i put k znanosti samoj. Taj put i forma podrazumijevaju da je razumu pripadno kretanje kao takvo. Spomenuti put je put razuma iz vlastite neznanstvenosti u vlastitu znanstvenost. Istaknuto je kako Hegel poima razum kao strahovitu moć negacije, u kojoj se naposljetku spoznaje da ono poznato upravo zato jer je poznato još nije spoznato. Spoznaja je za Hegela protumačena kao čin samonegiranja subjekta koji stoji nasuprot predmetu spoznaje. Taj se predmet spoznaje u spoznaji refleksijom ukida jer ga subjekt u činu reflektiranja više ne prepoznaje kao nešto drugo od sebe, tj. kao svoj drugobitak. Predmet apstrahira od sebe i postaje u mišljenju. Neistinito znanje ostaje u razlici spram predmeta, a istinito znanje vidi istovjetnost znanja i predmeta, mišljenja i bitka. Razum se tako na kraju pokazuje kao put ozbiljenja svrhe, ukoliko se u razumu zbiva prijelaz k umu, a u umu se otkriva istina razuma.

U izlaganju prof. Ozrena Žuneca ono apsolutno pokazano je kao duh, ali duh nije tek povratak samosvijesti iz svoga vlastita izvanjštenja, već uranjanje u samu supstanciju. Sila koju duh posjeduje jest da u izvanjštenju samoga sebe ostaje isti sebi samom. Za Hegela je pojam (*Begriff*) zbiljski predmet, odnosno takav predmet koji je prestao biti različit od duha, tj. prestao je biti svojevrsni drugobitak duha. Pojam je tako za duh znanje predmeta kao nečega pripadnoga duhu, odnosno pojam je znanje duha o predmetu, no ne više kao o nečemu drugom od samoga duha, već kao o onomu koje pripada duhu. Pojam je rezultat kretanja duha i, kao takav, jedini oblik egzistencije istine. Proces je to izlaska forme u sadržaj, duha u predmetnost, jer duh mora izaći iz sebe da bi bio za sebe (*für sich*), a ne tek po sebi (*an sich*), kako bi se na koncu mogao vratiti k sebi i biti po sebi i za sebe (*an und für sich*).

Trećega dana slušali smo izlaganje prof. Igora Mikecina, u kojem se razmatralo pitanje može li se spekulativna istina jezično prikazati. Problem je u tome što se ono apsolutno kao beskonačno mora iskazati konačnim jezikom. Hegel je izvršio spekulativnu kritiku obične forme suda i iznio nauk o spekulativnoj formi rečenice, u kojoj spekulativno mišljenje nalazi sebi primjeren prikaz. Samo mišljenje mora se pri tome napregnuti jer se ne smije zadovoljiti pukim razumijevanjem. Put koji ono mora proći tako se iskazuje kao put od predstavljajućeg k poimajućem mišljenju, odnosno od rezonirajućeg k spekulativnom

mišljenju. Zbiljsko znanje nastaje kada se kretanje subjekta kroz predikat shvati kao kretanje u poimanju. U spekulativnoj rečenici cilj je uspostaviti spekulativni identitet subjekta i predikata.

Predavanje prof. Damira Barbarića bilo je obilježeno stavom kako filozofija nije za izvanjsku korist jer jedinu svrhu ima u sebi samoj kao izricanju istine u punoj slobodi duha. Filozofija se tako pokazuje kao ono božansko koje je svrha samom sebi i sve svrhe jesu za njega. Filozofijski život, odnosno život u filozofiji jest život lišen svake izvanjske, životu strane koristi i puke brige za opstojanje. Najlakše za čovjeka jest oslanjati se na svoje osjete te na osnovi toga stvarati razumske predodžbe, ali u filozofiji se takvo tlo mora napustiti jer je svijet filozofije u mislima samim. Zdravi razum se pokazuje kao izvor predrasuda ako se ne prevladaju njegove granice i ne dopre do umskoga mišljenja.

Drugi dio Filozofske škole bio je posvećen intenzivnom radu na samom tekstu Hegelova *Predgovora*. Posebno živu diskusiju, koja se od polaznika u ovom dijelu u znatnijoj mjeri i očekivala, izazvalo je raspravljanje o biti historijske znanosti i matematike te o njihovom odnosu s filozofijom. Upozoreno je na Hegelovo stajalište o spoznajnim granicama matematike kao takve u odnosu na filozofiju, što proizlazi iz karaktera nedostatnosti njezine građe i metode te siromaštva njezine svrhe. Za Hegela se istina u matematici ne pogađa, već iskrivljuje. Posebna pozornost obratila se i hegelovski shvaćenoj znanosti koja se može organizirati jedino životom pojma, a određena je kao sebe pokrećuća duša ispunjenog sadržaja.

Filozofska škola završila je završnom raspravom u kojoj su polaznici Škole iznijeli svoje dojmove, koji su, kako se pokazalo, bili iznimno pozitivni. Iskazala se zahvalnost predavačima na sistematičnom izlaganju zahtjevnoga Hegelova mišljenja, na mogućnosti tako koncentriranog samodisciplinirajućeg rada na filozofijskom tekstu te se izrazila nada u ponovno okupljanje na nekoj budućoj Filozofskoj školi.

Ivan Smiljanić

